

Kégli Ferenc: A Magyar Nemzeti Bibliográfia rendszerének honlapja - Az Országos Széchényi Könyvtár szolgáltatása

A magyar kulturális örökség részét képező, könyvtári gyűjtőkörbe tartozó hungarikumok múltunk és jelenünk megismerésének pótolhatatlan forrásai, a nemzeti és az egyetemes kulturális örökség egészének elválaszthatatlan összetevői. Hiánytalan szellemi birtokbavételük minden ember alapvető joga. Az Országos Széchényi Könyvtárnak, mint nemzeti könyvtárnak kiemelt feladata az ebbe a kategóriába tartozó dokumentumok nemzeti bibliográfiájának készítése, illetve szolgáltatása.

A múlt században a különféle kurrens és retrospektív nemzeti bibliográfiák nyomtatott kötetekben való kutakodás, adatgyűjtés igencsak nehézkes, körülményes volt mind a könyvtárosok, mind a kutatók, felhasználók számára. A számítástechnika fejlődése, a digitalizálás, az adatbázisok kiépítése következtében azonban a XXI. században már teljesen más módszerekkel lehet és kell a nemzeti bibliográfiákban regisztrált tételeket megkeresni, hasznosítani. Hosszadalmassá, sőt hiányossá teheti viszont a kutatómunkát az, ha a digitalizált, illetve elektronikus bibliográfiai szolgáltatásokat különböző, egymástól független weboldalakon lehet csak megtalálni.

A könyvtárosok, bibliográfusok számára az egyik kihívást a különböző helyeken található információ-együttesek rendszerezése, összeszervezése jelenti. Ennek a feladatnak kívánt megfelelni az Országos Széchényi Könyvtár avval, hogy stratégiai célkitűzésének megfelelően, a nemzeti kulturális örökséghez való szabad és általános hozzáférhetőség megvalósítása érdekében a Magyar Nemzeti Bibliográfia (MNB) rendszerének eddig digitalizált vagy adatbázisból elérhető részrendszeit 2007 decemberétől - linkgyűjtemény formájában - elérhetővé tette egy közös honlapon: <http://mnb.oszk.hu>, amely az OSZK weboldalán elhelyezett "MNB Magyar Nemzeti Bibliográfia" ikonról is elérhető.

A honlap felépítése

Retrospektív bibliográfiáink több, eltérő időben készült könyvészeti egységből állnak, amelyek gyűjtőkör, tárgyév szempontjából részben eltérnek egymástól, részben átfedik egymást. Ezeknek digitalizált változatait, illetve a kurrens bibliográfia esetében az eleve adatbázisban rögzített rekordokból szerkesztett webes bibliográfiai füzeteket gyűjtöttük össze egy közös honlapon.

A hármas tagolású honlap elrendezését a többretű, sokféle gyűjtőkörű, heterogén hozzáférhetőségű bibliográfiai anyagnak a lezártág és a dinamikus továbbépülés mentén való felosztása alakította ki. A bal oldali oszlopban kaptak helyet azok az eredetileg nyomtatásban megjelent, de már digitalizált bibliográfiai források, amelyek ebben a formában már lezártak; ugyanakkor nélkülözhetetlen forrásai a modern eszközökkel és szemlélettel végzett nemzeti bibliográfiai munkának. A jobb oldali oszlopban csoportosítottuk a dinamikus, bővülő, adatbázisokban megvalósuló bibliográfiai forrásokat.

A középső szektorban az indító szöveg megnevezi a honlap célját és meghatározza, hogy könyvtári szempontból mit tekintünk hungarikumnak. Éspedig azokat a dokumentumokat, amelyek

- Magyarország mindenkori területén bármely nyelven megjelentek,
- Magyarország mindenkori területén kívül magyar nyelven megjelentek,
- magyar, illetve magyarországi szerzőtől bárhol, bármilyen nyelven jelentek meg,

- tartalmukban magyar, illetve magyarországi vonatkozásúak. A könyvtári hungarikum négy kategóriájának megnevezése alatt a magyar nemzeti bibliográfia műfajának rövid történeti áttekintése olvasható; az oldal alján pedig egy lábjegyzet részletezi, hogy melyik korban mit kell Magyarország területén értenünk.

Itt még három ugrópontot találunk: egyik az impresszum adatokhoz visz, amely megnevezi az oldal létrehozóit, illetve gondozóit; a másik a használatokkal való kapcsolatot tartó személyekhez irányít; harmadik linkről pedig az úgynevezett "küldetésnyilatkozat"-hoz, a célok részletesebb meghatározásához jutunk.

Az egyes bibliográfiák, könyvészetek címei linkként működve arra az oldalra navigálnak, ahol maga a szolgáltatás jelenleg elérhető (ez alól pillanatnyilag a RETROBI adatbázis jelenti a kivételt, ahol az adatok feltöltése folyamatban van). A címek előtti információs ikonra - az "i" betűre - kattintva középső felületen elolvasható az adott bibliográfiára vonatkozó ismertető.

A 2008-as év jelentős fejlesztéseként a honlapra a magyaron kívül további hét nyelven: angol, francia, horvát, német, román, szlovák, valamint szerb változatban kerültek fel az ismertetőik. Készül az orosz, az ukrán és a szlovén nyelvű fordítás is. A jelenleg elérhető fordításokat az OSZK munkatársai készítették.

A honlapról elérhető bibliográfiai egységek

A baloldali blokkban találjuk a Régi magyar könyvtárt a kiegészítő és pótlás kötetekkel együtt, a Régi magyarországi nyomtatványok eddig megjelent köteteit, az 1712-1920 közötti könyvészeteket és annak 1712-1800 tárgyévig tartó pótköteteit, a Magyar könyvészet 1921-1944-es ciklusát, a nyomtatott nemzeti bibliográfiák folyamatából kimaradt, 2003-2006 között megjelent könyvek pdf formátumú bibliográfiáját, Apponyi Hungarica-jának 2004-ben, öt kötetben megjelent, kiegészített változatát. Apponyit a magyar szépirodalom idegen nyelvű, 1800-1978 közötti kiadásait regisztráló Bibliographia Hungarica, valamint az 1997-es külföldi hungarikumok bibliográfiájának kötete követi; a sort Busa Margit 1705-1849, illetve 1850-1867 tárgyévi Magyar sajtóbibliográfiájának két kötete zárja.

Ezek voltak a retrospektív nemzeti bibliográfiáink eddig digitalizált és interneten elérhető kötetei. Ne feledjük azonban - és ezt különös figyelmébe ajánljuk a fiatal, interneten felnövekedett nemzedéknek -, hogy az itt felsoroltakon kívül is léteznek a magyar nemzeti bibliográfia rendszerébe tartozó, még nem digitalizált, a kutatás számára viszont megkerülhetetlen nyomtatványok, mint például az 1945-1960 közötti Magyar könyvészet öt kötete, vagy A magyarországi iskolai értesítők bibliográfiája 1850/51-1948/49 eddig megjelent 14 kötete.

Térjünk át a jobboldali blokkra amely - mint említettük - az eleve elektronikus formában keletkezett bibliográfiákat, adatbázisokat gyűjti egybe. A kurrens magyar nemzeti bibliográfia MNB WWW nevű folyóirata öt ágazatban regisztrálja a köteles példányként beszolgáltatott dokumentumok bibliográfiai tételeit: a könyvek félhavasoként, a periodikumok, térképek, kották, hangfelvételek füzetek pedig negyedévenként jelennek meg. Az OSZK 2002-től adja közre a webes füzeteket.

Az Országos Széchényi Könyvtár célkitűzései között szerepel a "hosszú XIX. század" korszerű retrospektív bibliográfiai adatbázisának létrehozása, valamint a régóta sürgető, teljes magyar retrospektív sajtóbibliográfia munkálatainak biztosítása. Ennek megfelelően jött létre a szegedi fejlesztésű BODZA keretrendszerben a RETROBI adatbázis, amelynek neve mozaikszó: a RETROspektív nemzeti Bibliográfiai adatbázis "RETRO" és "BI" betűiből állt össze, s amely az 1705-1985 közötti hírlapok és folyóiratok, valamint az 1801-1920 között megjelent könyvek nemzeti bibliográfiai számára lett kialakítva.

A blokk legalsó sorában az MNB CD-ROM felirat látható, ez hamarosan lekerül vagy ismertetése átalakul, mivel rendszeres közreadása megszűnt.

A weboldal használata

Az MNB részrendszerei egymástól eltérő digitalizáltsági fokon, nagyon heterogén hozzáférhetőségi környezetben léteznek.

A Régi Magyar Könyvtár és pótlásai, a Régi Magyarországi Nyomatványok, az 1712-1944 közötti magyar könyvészetek és pótlásai, valamint Apponyi Sándor Hungaricája retrospektív könyvészetek Arcanum Adatbázis Kft. által digitalizált változatainak a címére kattintva a bibliográfiák egyenként és együttesen is kereshetők a cég és az OSZK közös honlapján (<http://www.arcanum.hu/oszk/>). Ezen az oldalon a keresés irányulhat a teljes szövegre, de leszűkíthető bizonyos adatelemekre, pl. a kiadás helye, ideje, cím, szerző, illetve ezek kombinációira. Kivételt képez az 1921-1944-es könyvészet, ahol kereséskor első lépésben a betűrendes mutató tételét kapjuk meg, amely a nyomtatott kötet oldal- és hasábszámára hivatkozik. Arra klikkelve megjelenik a nyomtatott oldal képe, amelyet képként formázhatunk, a tételt kijelölhetjük, kinyomtathatjuk stb.

Az RMK III/XVIII/1-2, a Bibliographia Hungarica, továbbá a Magyar sajtóbibliográfia 1705-1849 és 1850-1867 közötti köteteinek esetében a Magyar Elektronikus Könyvtár HTML- és pdf-állományához jutunk, amelyekben kötetenként, szövegen belüli kereséssel tájékozódhatunk.

A 2003-2006 között megjelent könyvek pdf, valamint a 1997-es külföldi hungarikumok HTML formátumú bibliográfiájának a linkje egy-egy belső OSZK-oldalra viszi el a felhasználót.

A Magyar Nemzeti Bibliográfia WWW dokumentumtípusonkénti linkjein keresztül a nemzeti könyvtár HTML formátumú, kurrens nemzeti bibliográfiai füzetek érhetőek el. Az MNB Periodikumok, az MNB Térképek és az MNB Zeneművek betűrendben közlik a bibliográfiai leírásokat, míg az MNB Könyvek szakrendi bontásban. A kurrens nemzeti bibliográfia nemcsak a nyomtatott, hanem az önállóan megjelent elektronikus dokumentumokat is tartalmazza, és minden rekord letölthető MARC formátumban.

Távlati célok

A nemzeti bibliográfiák webes közreadása szempontjából a nemzeti könyvtárak eltérő gyakorlatot követnek. Két példa a lehetséges megoldások közül. A National Library of Australia központi katalógusa egyben nemzeti bibliográfiai adatbázis is: több hazai és külföldi nemzeti bibliográfiai ügynökség, valamint a felhasználók is építik, így az adatbázis rekordjai lelőhely- és példányadatokkal kiegészülve nem csupán egyetlen könyvtár állományára támaszkodva jelenítik meg az ausztrál nemzeti bibliográfiát (<http://www.nla.gov.au/libraries/resource/nbd.html>). A dán Royal Library "Szolgáltatások" menüpontjában, a "Nemzeti bibliográfia" címszó alatti weboldalon gyűjti össze a különböző adatbázisokban tárolt bibliográfiai rendszerek linkjeit (<http://www.kb.dk/en/kb/service/nationalbibliografi/>).

A Magyar Nemzeti Bibliográfia weboldal létrehozásával arra törekedtünk, hogy a jelenlegi adottságok mellett is minél hatékonyabban tudjuk szolgálni a nemzeti bibliográfiáinkat használó könyvtárosokat, kutatókat, érdeklődőket. Ami most látható, azt csak a kezdetnek tekintjük. Nemzeti bibliográfiáink teljes spektrumának digitalizáltsági foka és adatbázisba szervezettsége jelenleg még nem teszi alkalmazhatóvá azokat a megoldásokat, amelyek eredményeként egy közös felületről válna kereshetővé a regisztrált tételek összessége. A Magyar Nemzeti Bibliográfia webes megjelenítésének távlati célja egy minden korszakot és minden dokumentumtípust közös felületen kereshetővé tévő szolgáltatás. A most kialakított

honlap jelenlegi formájában az első megtett lépés az ehhez a célhoz vezető hosszú, rögös úton. Befejezésül azt ajánljuk a cikk olvasóinak, hogy induljanak ki a nemzeti könyvtár MNB honlapjáról, ha retrospektív vagy kurrens nemzeti bibliográfiai gyűjtőkörbe tartozó hungarikumot keresnek, kattintsanak a megfelelő linkre, továbbá segítsék azzal a szerkesztőket, hogy jelzik a használattal kapcsolatos észrevételeiket.